

TEFSİR ANABİLİM DALI IV. KOORDİNASYON TOPLANTISI

DEÜ İlahiyat Fakültesi, 11-13 Mayıs 2007 İzmir

"İlahiyat Fakültelerinde Okutulan Tefsir Dersinin Problemleri"nin tartışıldığı Tefsir Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı'nın dördüncüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından 11-13 Mayıs 2007 tarihlerinde İzmir'de gerçekleştirilmiştir. Toplantılar aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

11 Mayıs 2007 Cuma

Saygı Duruşu ve İstiklal Marşı ile başlayan etkinliklerin programı aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

Açılış Konuşmaları (09:30-10:30)

İbrahim ACAR (İzmir İl Müftüsü)

Prof. Dr. Hüseyin ELMALI (DEÜ İlahiyat Fakültesi Dekanı)

Prof. Dr. Emin ALICI (DEÜ Rektörü)

Paneller

1. Modern Dönemde Kur'ân Yorumu (10:30-11:30)

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Hüseyin YAŞAR

Doç. Dr. Abdülhamit BİRİŞİK: Modern Dönemde Kur'ân'ı Farklı Yorumlamaya Sevk Eden Amiller

Doç. Dr. Fethi Ahmet POLAT: Modern İslam Düşüncesindeki Kur'ân Yorumlarının Temel Hareket Noktaları

Doç. Dr. Mustafa ÖZEL: Son Dönemde Tefsire Yöneltilen Eleştiriler

Doç. Dr. Şehmuz DEMİR: Batı İle Münasebet Ekseninde Modern Dönemde Kur'ân Yorumu

2. Kur'ân'ın Aydınlığında Yaşamak (15:00-17:30)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Lütfullah CEBECİ

İbrahim ACAR: Ahireti Kazanmada Dünya Hayatının Rolü

Prof. Dr. Süleyman ATEŞ: Kur'ân'a Göre İslam Toplumu

Prof. Dr. M. Kemal ATİK: Kur'ân'ın Işığında Allah'a ve Evrene Karşı Vazifelerimiz

Prof. Dr. Nasrullah HACİMÜFTÜOĞLU: Kur'ân'la Çağdaş Yaşamak

12 Mayıs 2007 Cumartesi

Kur'ân ve Tefsir Öğretimi Sorunları Anket Değerlendirme Sunumu (09:00-10:00)

Türkiye genelinde İlahiyat Fakültelerinin Tefsir Anabilim Dalından 112 öğretim elemanı ve İlahiyat Bölümü dördüncü sınıftan 401 öğrenci ile yapılan anketin sonuçları ve değerlendirmeler Yrd. Doç. Dr. Muammer ERBAŞ tarafından sunulmuştur. Burada yüzdeler dilimler yerine sadece değerlendirmeler ve ulaşılan sonuçlara yer verilecektir.

I. Grup Sorular

Kur'ân-ı Kerim (Kur'ân'ı Kerim'in Tilavet, İçerik ve Anlam Olarak Bilinmesi)

Değerlendirmeler

Kur'ân'ı yüzünden ve ezbere okuma konusunda öğrenciler kendilerini belli ölçüde yeterli görürken, bu hususu öğretim elemanları yetersiz bulmaktadırlar. Müfredat olarak Kur'ân'dan yaptırılan ezber miktarını hem öğrenciler hem de öğretim elemanları yetersiz bulmaktadırlar.

Ezber tercihinde öğrenciler ve öğretim elemanları aynı kanaattedirler. Öğretim elemanları ve öğrenciler klasik sure veya aşır ezberleme tarzının yanı sıra akaid, fıkıh vb. konulara referans olan ayetlerin ezberletilmesi görüşünü de benimsemektedirler. Kur'ân-ı Kerim derslerinde yaptırılan ezberler ile meal ve tefsir derslerine ait müfredat arasında irtibat kurulması uygun olacaktır.

Öğretim elemanları ve öğrencilerin ortak kanaati olarak öğrenciler; a. Aradıkları konu ile ilgili Kur'ân'da bir ayet olup olmadığını bilmiyorlar, b. Muhteva olarak surelerin içeriği-

ni bilmiyorlar, c. Kur'ân'dan ayet bulmaya yarayan eserlerden de yeterince istifade edemiyorlar.

Öğrencilerimizin çoğu Kur'ân ayetleri okunduğunda bunları yeterince anlamamaktadırlar. "Kur'ân okumak" tabirinden öğrenciler ve öğretim elemanları büyük ölçüde manasını ve muhtevasını bilerek okumayı anlamaktadırlar. Öğrencilerin aksine öğretim elemanları "Mealinden okumayı" "Yalnızca Arapçasından okumaya" tercih etmektedirler. Kur'ân'ı anlamadan okumanın değeri hakkında öğretim elemanları olumlu, öğrenciler ise olumsuz bir kanaat içindedirler.

Öğretim elemanları ve öğrencilerin ortak kanaati olarak; a. Öğrenciler mevcut mealardan büyük ölçüde istifade etmektedirler, b. Meal tercihleri büyük ölçüde parantezli ve dipnotlu meallerden yanadır. Bunda, yakın dönemde çıkan ve oldukça tutulan Muhammed Esed'e ait mealin etkisi olduğu düşünülebilir.

Meal tercihi konusunda sıralama değişebilse de ilk beş sırada yer alan mealler ayıdır. (Süleyman ATEŞ, Diyanet Komisyon, Hasan Basri ÇANTAY, Muhammed ESED, Elmalılı M. Hamdi YAZIR, Suat YILDIRIM.) Öğretim elemanları öğrencilere, daha ziyade açıklama ve ek izahlar içeren mealleri tavsiye etmektedir. Öğrenciler, öğretim elemanlarının hiç zikretmediği mealleri de tercih edebilmekte ve vakıf ve yayınevi öncelikli meallere de belli bir ilgi göstermektedir. Öğrenciler kelime esaslı mealleri de tercih etmektedir. Öğrenciler daha ziyade piyasada yaygın bir şekilde bulunan meallerden istifade etmektedirler.

II. Grup Sorular

Tefsir Kaynakları (Arapça Tefsirler, Türkçe Tefsirler ve Konulu Tefsir Çalışmaları)

Değerlendirmeler

Öğrencilerin ve öğretim elemanlarının ortak kanaati olarak öğrenciler; a. Arapça tefsirleri tanımada yetersizler, b. Bunlardan istifade edebilmek için gerekli olan Arapça vb. donanımları yetersiz, c. Bu tefsirlerden faydalanma durumları yetersiz.

Öğrenciler Arapça tefsirler arasında tercihte bulunurken öğretim elemanlarına yeterince danıştıklarını düşünüyorlar fakat hocaları aynı kanaatte değiller. Arapça tefsir seçiminde öğretim elemanları bunların diline önem verirken, öğrenciler müfessir ve muhtevanın

güvenirliğine önem veriyor. Ortak görüş olarak; tefsirlerin ait olduğu dönem son sırada dikkate alınıyor. Öğrencilerin yarısından çoğu bir Arapça tefsire sahip bulunmuyor.

Öğretim elemanları lisans düzeyinde muhtasar bir tefsire, yüksek lisans ve doktora düzeyinde temel kaynak niteliğindeki tefsirlere öncelik veriyor.

Öğretim elemanları, öğrencilerin Türkçe tefsirleri tanımasını yetersiz bulurken bunlardan istifadelerini yeterli görmekte, bu noktada çelişkili bir görünüm oluşmaktadır. Öğrenciler kendilerini Türkçe tefsirleri tanıma ve onlardan istifade etme konusunda yeterli görmektedirler. Türkçe tefsir tercihinde, öğretim elemanları muhtevaya önem verirken, öğrenciler müfessire öncelik vermektedirler. Ortak kanaat olarak; Türkçe tefsirlerde önce akademik gruplar, sonra Diyanet tercih edilmektedir. Öğretim elemanları tek bir akademisyeni öne alırken öğrenciler sivil dini kesimleri buna tercih etmektedir. Öğrencilerin % 90'ını bir veya daha fazla Türkçe tefsire sahiptir. Öğretim elemanları nazarında Elmalılı Hamdi YAZIR'ın meal ve tefsirinin büyük bir önceliği vardır.

Öğretim elemanları; a. Arapça tefsirlerin Türkçe'ye çevrilmesine olumlu yaklaşmaktadırlar, b. Yeni tefsir yazılmasını gerekli görmektedirler. Bu noktada beş tefsir projesinin çalışma, on bir projenin de düşünce aşamasında olduğu anlaşılmaktadır.

Ortak kanaat olarak; öğrencilerimiz konulu tefsir hakkında yeterli bilgiye sahip değildirler. Bu nedenle derslerde bu alandan ne kadar istifade edildiği hususundan emin değildirler. Bu konuda ankette yazdıkları eser isimlerinin çoğu konulu tefsir alanının dışında yer almaktadır. Yöntem olarak; öncelikle klasik ve konulu tefsir metodunun eşit ağırlıkta olmasını, ikinci sırada konulu tefsire ağırlık verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretim elemanlarının lisansüstü çalışmalarda konulu tefsire bakışı bazı çekincelerle beraber büyük çoğunlukla olumludur.

III. Grup Sorular Tefsir Usulü

Değerlendirme

Temel kavramların bilinmesi, Kur'ân ve tefsir tarihi hakkında alt yapı ve Kur'ân'ı doğru anlama donanımı itibarıyla öğretim elemanları öğrencileri yetersiz bulmakta, öğrenciler ise buna katılmamaktadırlar. Ortak kanaat olarak; tefsir usulü kaynaklarının Kur'ân'ı anlamada yetersiz kaldığı düşünülmektedir.

Öncelik itibariyle usul konuları ve tefsir çeşitlerinde benzer tercih görülmektedir. (Rivayet, İctimaî, Bilimsel tefsirler olmak üzere...) Öğretim elemanları mezhebi tefsiri işârî tefsirin önüne alırken, öğrenciler işârî tefsiri öne almaktadır.

Öğretim elemanları semantiğe önem vermekte, fakat öğrenciler bunu yeterince bilmediklerini düşünmektedirler. Öğretim elemanları tarihsellik, hermenötik vb. konulara %50'nin altında önem verirken, öğrenciler yine bunları yeterince bilmediklerini ifade etmektedirler. Usul konusunda benzer eserler ön plana çıkmakla birlikte, öğrenciler kendi fakülte-lerindeki hocaların eserlerinden daha fazla istifade etmektedirler.

IV. Grup Sorular Genel Tefsir Öğretimi

Değerlendirme

Ortak kanaat olarak; a. Tefsir derslerine duyulan ilgi yüksektir, b. Fakat tefsir derslerinden beklenen fayda ve verim düşük bulunmaktadır.

Ortak kanaat olarak; a. İlahiyat programlarındaki tefsir derslerinin oranı yetersiz bulunmakta, b. İşleniş tarzı itibariyle mevcut tefsir derslerinin Kur'ân'ı doğru anlama nosyonu kazandırmada yeterli olmadığı ifade edilmektedir.

Özel tefsir dersleri konusunda öğretim elemanlarının hedefi, tefsir derslerini takviye ve bir sonraki üst düzey tefsir öğrenimine hazırlık yapmaktır. Öğrencilerin önceliği ise kendi ihtiyaç ve sorularına karşılık bulmaktır.

ÇALIŞTAY (10:30-12:30)

Aşağıda yer alan tartışma başlıkları ve ilgili sorular çerçevesinde, yapılan anket sonuçları da değerlendirmeye tabi tutularak nelerin yapılması gerektiği tartışılmıştır.

ÇALIŞTAY TARTIŞMA BAŞLIKLARI

I.. Grup Sorular: Kur'an-ı Kerim

1. Kur'an'ı yüzünden okuma ve ezberleme konusundaki yeterlilik bağlamında Kur'an-ı Kerim dersleriyle Tefsir dersleri arasında ilişki kurulması hakkındaki görüş ve önerileriniz.

2. Öğrencilerin Kur'an'ı muhteva olarak bilme, aradıkları konularda ayet bulma ve bu yönde hazırlanan eserlerden istifade edebilme durumlarının geliştirilmesi hakkındaki

görüş ve önerileriniz.

3. 'Kur'an okuma' tabiri bağlamında Kur'an'ın mana olarak anlaşılması, bunun değeri ve öğrencilerin bu konuda geliştirilmeleri hakkındaki görüş ve önerileriniz.

4. Kur'an'ın anlaşılması bağlamında meallerin önemi, bunlardan istifade etme ve tercihte bulunma durumu hakkındaki görüş ve önerileriniz.

II. Grup Sorular: Tefsir Kaynakları

1. Öğrencilerin Arapça tefsirleri tanıma, bunlara başvurabilmek için gerekli dil vb. donanımına sahip olma ve onlardan istifade durumunun geliştirilmesine yönelik görüş ve önerileriniz.
2. Tefsir derslerinde okutulmak üzere yapılan Arapça tefsir seçimindeki isabet ve bu konuda görüş ve önerileriniz.
3. Öğrencilerin Türkçe tefsirleri tanıması, bunlardan istifade etmesi ve öğretim elemanlarının tefsir derslerinde okutulmak üzere Türkçe tefsir seçimindeki isabet konusunda görüş ve önerileriniz.
4. Yöntem ve içerik olarak yeni Türkçe tefsir yazımı konusundaki görüş ve önerileriniz.
5. Konulu tefsir metodunun bilinmesi, tefsir derslerinde bu tür eserlerden istifade edilmesi ve yüksek lisans - doktora düzeyinde bu tür çalışmalar yaptırılması konusundaki görüş ve önerileriniz.

III. Grup Sorular: Tefsir Usulü

1. Öğrencilerin tefsir, te'vil, tercüme vb. kavramlar, Kur'an'ın mushaflaşma süreci ve tefsir tarihi konusunda yeterli düzeye ulaştırılması konusundaki görüş ve önerileriniz.
2. Klasik tefsir usulü konuları ve rivayet-dirayet-işârî tefsir yöntemleri bağlamında tefsir derslerinin Kur'an'ı doğru anlama ve yorumlama nosyonu kazandırmadaki yeterliliği hakkındaki görüş ve önerileriniz.
3. Tefsir derslerinde felsefe, sosyoloji vb. beşeri bilimlerden, semantik gibi modern yöntemlerden ve tarihsellik, hermenötik gibi çağdaş yaklaşımlardan istifade edilmesi hususlarında görüş ve önerileriniz.

4. Tefsir derslerinde okutulan mevcut tefsir usulü eserlerinin yeterliliği ve bunların geliştirilmesi hususundaki görüş ve önerileriniz.

IV. Grup Sorular: Genel Tefsir Öğretim Yöntemi

1. Tefsir derslerine duyulan ilgi ve bu derslerden elde edilen verimin artırılmasıyla ilgili görüş ve önerileriniz.
2. Tefsir derslerinde benimsenen mevcut ders işleme yöntemlerinin, Kur'an'ı doğru anlama ve yorumlamadaki yeterliliği ve bunların geliştirilmesiyle ilgili görüş ve önerileriniz.
3. Tefsir derslerini takviye amacıyla yapılan özel tefsir çalışmalarıyla ilgili görüş ve önerileriniz.

DEĞERLENDİRME (15:00-17:00)

Yukarıda konu başlıkları ve soruları yer alan ve dört grup halinde çalışmalarını yürüten çalıştayda yapılan tartışmalar ve değerlendirmeler birleştirilmiş ve aşağıdaki sonuçlara yer verilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim

1. Kur'ân ve Tefsir dersleri arasında irtibat sağlanmalıdır.
2. Ezberlenen ayet ve surelerin anlaşılması da sağlanmalıdır.
3. Belli konularda belli ayetler seçilmeli ve bunlar ezberlenmelidir.
4. Fakülte bitinceye kadar Kur'ân'ın baştan sona meal-metin olarak okunması sağlanmalıdır.
5. Yetiştirilen öğrencilerin iyi bir öğretici olarak yetiştirilmesi sağlanmalıdır.
6. Kur'ân konu ve fihristlerinin tanıtılmasında internetten faydalanılmalıdır.
7. Kur'ân'ın mahiyeti ve nasıl okunacağına yer verilmelidir.
8. Konulu mealler ve açıklamalı mealler tavsiye edilmelidir.

Tefsir

1. Arapça dersleri birinci sınıfta yoğunlaşmalı sonraki sınıflardaki tefsir derslerine hazırlık olmalıdır.

2. Arapça tefsirler yanında Türkçe tefsirlere de yer verilmelidir.
3. Test tekniği ile lise yıllarında yetişen gençliğin yorum yeteneği zayıftır. Yorum yeteneği geliştirilmelidir.
4. Teknolojiden istifade ile tefsir kaynakları verilmelidir.
5. Türk Halk Edebiyatı ile Divan Edebiyatından istifade edilmelidir.
6. DİB.'nin hadiste yaptığı proje benzeri bir proje konulu tefsirde de yapılabilir.
7. Konulu tefsirde devam edilmelidir. Usulü hakkındaki tartışmalar ise devam ettirilmelidir.
8. Ortak metinler hazırlanmalı, ders dışı okumalar yapılmalıdır. Kütüphaneler tanıtılmalıdır.

Tefsir Usulü

1. Temel kavramlar net tanımlanmalı ve görüş birliğine varılmalıdır.
2. Kur'ân'ı bütüncül anlamaya geçilmelidir.
3. Usul komisyonları oluşturulmalıdır.
4. Çağdaş yöntemler nihai yöntemler değildir. Bunların olgunlaşması sürece bırakılmalıdır.
5. Ehl-i Kitab'ın gelenekleri de bilinmelidir.
6. Olgunlaşmamış usul tartışmaları öğrencilere aktarılmamalıdır.
7. Yazılan eserler tekrar edilmemeli orijinalleri yazılmalıdır.
8. Ulumu'l-Kur'ân ve Tefsir Usulü karıştırılmamalıdır.
9. Kur'ân'ın vahiy kaynaklı olduğu göz önünde tutularak her türlü yöneme müspet bakılmalıdır.
10. Yeni bir tefsir usulü oluşturulmalıdır.
11. Tefsir usulünde Kur'ân'ı anlamaya yer verilmelidir.

Tefsir Öğretim Yöntemi

1. Öğrencilerin kendilerini geliştirmelerini sağlayan faaliyetler yaygınlaştırılmalıdır.
2. Derslere öğrencilerin katkısı sağlanmalıdır.

3. Dersler özel derslerle takviye edilmeli ve kalite yükseltilmelidir.
4. Öğretim elemanları kendilerini yenilemelidir.
5. Derslerdeki eleştiriler olumlu olmalıdır.

Dilek ve Temenniler

Bu bölümde ise “Tefsir ders saatlerinin artırılması, Yüksek Lisans ve Doktora Kiraat derslerinin açılması, Arapçanın geliştirilmesi için Hazırlık Sınıfı’nın tekrar açılması” önerileri dile getirildi. Toplantılara katkıda bulunan kurum temsilcileri ile Tefsirin Türkiye’de gelişmesine katkı sağlayan profesörlere plaket takdimi ile sona erdi. Bizler de bu toplantının hazırlanmasına katkılarından dolayı Prof. Dr. Hüseyin Elmalı, Prof. Dr. Ömer Dumlu, Doç. Dr. Hüseyin Yaşar, Doç. Dr. Mustafa Özel, İbrahim Acar, Hamdi Gevher, Yrd. Doç. Dr. Muammer Erbaş, Dr. Ziya Şen, Arş.Gör. Seyfullah Efe’den oluşan tertip heyetine teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Dr. Burhan BALTACI*

* Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, e-posta: baltaciburhan@hotmail.com